

MRTVI SE VRAČAJO

Mira Miheličeva

Ne glede na vse prizore in dogodke, ki so se prvi dan vojne pripetili v mestu, smrtno prestrašenem v pričakovanju vojnih grozot, in v njeni družini (čeprav Marina še ni vedela najhujšega, novice o stricu senatorju, ki ga je pokopalo pod razvalinami Beograda), ni mogla sama občutiti ne strahu ne zaskrbljenosti ne zase ne za svoje, ker jo je v teh urah vso prešinjal neki hujši strah — namreč strah, da ne bo nikoli več videla Lenarta. To čustvo se je vse dopoldne čedalje mučneje razbolevalo v njenem srcu, tako da naposled ni mogla več strpeti in je stekla za reko do njegovega ateljeja.

Toda tam je spet dolgo zaman trkala po vratih. Od znotraj ji je odgovarjal samo odmev praznega zapuščenega prostora. Niti tega ne vem, kje stanuje, da bi ga mogla tam poiskati, in zdaj je mogoče že prepozno, da bi poizvedela, kje bi ga lahko dobila, mogoče so ga poklicali k vojakom in za zmerom sem ga izgubila, si je skoraj ihte ponavljala, medtem ko je udarjala s členki prstov tako silno, da si jih je obtolka do krvi, po vratih, ki se niso hotela vdati.

»Kaj delaš spet tukaj?«

Ne nadoma, ko je že obupala, se ji je oglasil, toda za njenim hrbtom. Bliskovito se je obrnila in ga uzrla, kako jo gleda nepremično izpod klobuka, potisnjenega globoko na oči. Bil je moker od dežja, ki mu je lil po ramenih in hrbtu ohlapno zapetega dežnega plašča. Roke so mu, kakor je imel navado, že spet tičale v žepih in tako je stal tam na premočenem dvorišču razkoračeno in trdo, s posmehljivim nasmeškom, ki mu je igral okoli ustnic in oči.

»Še vrata mi boš razbila,« je rekel.

»Ti! Ti!« je skoraj zahlipala. »Torej si še tukaj, niso te še vzeli.«

»Ne, vse kaže, da so naši generali čisto pozabili name,« je rekel s smejočim se obrazom, toda na očeh mu je ležala mračna senca. »Če bodo tako zanemarjali svoje najbolj navdušene junake, bodo za gotovo izgubili vojno.«

»In jaz sem že mislila ...«

»Da sem odšel na polje slave?« Poiskal je v žepu ključ in pričel odklepiti vrata. »Toda te vrste slavo naj si za klobuk vtaknejo. Nemci so že ob Egejskem morju in na Hrvaškem jih bodo sprejeli s cvetjem. Stvar torej za zdaj še ni resna.«

»Vseeno pa sem te hotela še enkrat videti,« je zamrmrala pridušeno, ker jo je nenadoma postalo sram prekipevajočih čustev. On je bil tako miren in trezen, tako porogljiv.

»Ginljivo poslednje slovo?«

»Torej me nisi vesel?« je užaljeno rekla.

»Narobe,« je rekel med smehom, »samo tebe sem še pogrešal, da je zdaj moje veselje popolno. Toda kaj stojiš tukaj? Vstopi vendar!« Prijel jo je za komolec ter jo potisnil pred seboj čez prag.

Stopila je v atelje s plamenečimi lici, ker jo je spet razžalil, toda prav se ji godi. Nikoli se ni ponujala moškemu, za tem pa hodi, kakor bi beračila, naj jo vzame. Vpraševala se je, kje je njen ponos, vedoč dobro, da se z načeli ponosa in razuma ne bi nikdar mogla ustavljati sili, ki jo vleče k njemu. Prvič se je zgodilo nekoliko tudi proti njeni volji, toda zdaj mora hoditi za njim kot pes za gospodarjem, mogoče ima tudi zato tako oblast nad njo, ker mu je v bistvu vseeno, ali jo ima ali ne. Ob tej misli jo je po vsem telesu zazebló. Da, nekaj strašnega bi moralo priti, da bi se lahko odtrgala, in skoraj želela si je, da bi se tisto zgodilo, čeprav si ni mogla misliti, kaj bi moglo biti tako strašnega, zakaj bila je blazno in, kakor se ji je zdelo, prvič v življenju zares zaljubljena — samo smrt bi ji mogla pogasiti ogenj v srcu.

»No, pravzaprav sem hotel danes poskusiti, ali bi lahko delal,« je rekel, potem ko je odgrnil vrhnje okno ateljeja, da je vse predmete v prostoru zalila, čeprav je bilo vreme deževno, dovolj svetla siva luč. »Pa to bi bilo najbrž prav tako nesmiselno, kakor če bi se hotel v teh okoliščinah vojskovati.« In obrnil se je k nji ter hudobno pristavil: »Ali ljubiti.«

Zdaj bi morala, če ji je količkaj do časti ali vsaj do tega, da bi jo Lenart spoštoval, zelo mirno in ravnodušno oditi od njega, vendar še zmerom ni mogla, hromilo jo je brezumno hrepenenje, čeprav ne več po tem, da bi se ji spet tako predal kot zadnjič, ne, vse to je že daleč za njima, in spet so bile samo sanje; mučila jo je le še želja po eni sami dobri besedi, ki bi jo lahko odnesla s seboj za spomin. In lica so ji še bolj zagorela, ko je pomislila: Seveda danes ni več tisti, kot je bil zadnjič. Ali je mogoče, da je bilo njegovo čustvo do mene nekaj tako minljivega? Ali pa sploh ni bilo čustvo, temveč veliko manj?

»Kaj pa je? Zakaj se tako držiš?« je rekel raskavo.

»Ali ne moreš biti vsaj malo prijazen z menoj?« je zamrmrala in ga ošinila z enim svojih poševnih pogledov. »Če drugega nič, bi bil lahko vljuden.«

»Če si vljudnost iskala pri meni, si prišla na napačen naslov. Pravzaprav sem še zmerom zarobljen kmet, kajne, to misliš tudi ti o meni? In doslej se še ni zgodilo, da bi se bil komu na ljubo pretvarjal.«

»To je vsaj pošteno,« je spet zamrmrala.

Kratko se je posmejal, jo posadil poleg sebe na zofo, položil svojo krepko široko dlan na njene sklenjene roke ter jih ji rahlo stisnil, kakor bi hotel pomiriti otroka.

»Da, in kot kolikor toliko pošten človek sem zadnjič, toliko da si odšla od mene, sam pri sebi dognal, da bi bilo za oba najbolje, če bi se ta zgodba ne nadaljevala več.«

»Zakaj?« je mučno zašepetala.

»Ker si ne želim še novih komplikacij. Vse je že dovolj zamotano in zavoženo.«

»Kakšnih komplikacij? Ali nisva oba svobodna človeka?«

»Vprašanje je samo, kaj imaš ti za svobodo. Kolikor se spominjam, mi je nekoč tvoj bratranec pravil, da si zaročena z nekim zdravnikom.«

»Zdaj ne več!« je zaklicala in prej žareča lica so ji prebledela, zakaj Igor se ima še zmerom, če je sploh še živ, za njenega zaročenca. In, o bog, saj si vendar vsak večer, vsako uro dneva želim, da bi ostal pri življenju — samo nikdar več naj se ne vrne k meni.

»Torej si zadnjič resno mislila, ko si tisto rekla?«

»Da te ljubim?«

Zdrknila je poleg njega na kolena in njene razprte ustnice in od čustva čisto gole oči so se mu smehljale brez dostojanstva, omahovanja ali sramu. Obožujoče, uročno se je z vonjem, o katerem je že mislil, da ga je pozabil, nenadoma privila k njemu, mu z vročimi rokami drhteče ovila glavo, si jo potegnila k ustnicam in k prsim, sirena. Norec, kdor bi se temu ustavljal, je še nedoločno pomislil, čuteč, da ni več sam svoj, vedoč zaradi tega s tem večjo gotovostjo, da bi jo bil moral napoditi, toliko da jo je zagledal, moral bi ji bil povedati, da...

»Ali veš, da tega danes nisem hotel?« je rekel pozneje.

»Torej me nimaš več rad?«

»Zakaj to ženske zmeraj vprašujete?«

»Sicer pa mi je vseeno, ali me imaš rad ali ne, jaz te ljubim in to mi zadostuje,« je rekla in trmasto namrščila obrvi.

»Če tebi zadostuje, je tudi meni prav.«

»Da, zadostuje mi,« je ponovila naglo, kakor bi se bala, da bo morala to svojo izjavo nekoč vendarle preklicati, trepetajoč kakor od tega neizgovorjenega strahu, medtem ko je zrla za njim, ki je vstal in se oddaljil od nje. Objemala je z očmi njegovo robato krepko postavo z izrazito oblikovano glavo, svetlimi lasmi in podolgovatom ozkim

obrazom, ki je bil pri vsej zaprtosti tako občutljiv in strasten. Če hoče biti resnično z njim, mora izločiti samo sebe in svojo željo, da bi ga imela vsega in za zmerom.

»In tako je moralo biti. Dokler naju smrt ne loči,« je rekla mrmrajoče, kakor bi govorila molitev.

Ozrl se je in jo radovedno pogledal.

Ležala je na njegovi zofi s lepim vitkim telesom, prav tako zlek-njena in zravnana, kakor je imel on navado počivati, le da je imela glavo obrnjeno v stran, proti njemu, ki je zrla vanj s črnimi zamaknjenimi očmi, kakor da ga resnično ljubi. Toda njemu so se zmeraj upirale tako visoko leteče besede, čeprav mu jih ona zdaj govori s tako sladkim in prijetnim glasom, kakor bi sanjala. No, verjetno je res moralo tako priti, ker je bil zmeraj slabič, kadar je šlo za čedne ženske. Odprl je vrata stenske omarice in potegnil s spodnje police steklenico.

»Zaboga, na to morava nekaj popiti,« je rekel s svojim kratkim smehom, s katerim se je zmeraj rogal ali drugim ali sebi. »Ta tvoja izjava — dokler naju smrt ne loči — mi je namreč pognala strah v kosti. Ali zdaj misliš, da se moram poročiti s teboj ali kaj?«

»Ali je to med nama potrebno?« je rekla z namrščenimi obrvmi, čuteč se zelo svobodno in vzvišeno nad predsodki svoje družbe.

»Tem bolje zame, če se ti ne zdi potrebno,« je rekel in počasi izpraznil kozarec. Žganje ga je prijetno peklo in gredo in ga navdajalo ob njeni skoraj sakralni resnosti z obešenjaško veselostjo. Tako bomo torej preživeli prvi dan vojne, si je mislil, na tem bojišču.

»Daj, še ti ga malo popij,« je rekel, ko je vnovič napolnil kozarec in ji ga prinesel, steklenico pa postavil poleg zofe na tla. Nato je pristavil skoraj utrujeno: »To bo tudi zate dobro, uboga vešča. Če res nimaš moči, da bi zaključila to zgodbo med nama, se boš morala večkrat opiti, da me boš lahko prenesla.«

Brez besed je strmela vanj, plameneče in neuklonljivo izražajoč z očmi, kaj čuti do njega.

»Tistega, kar bi hotela ti...« je zamrmral skoraj žalostno. »No, bojim se, da ti tistega nikdar ne bom mogel dati. Mogoče je v meni nekaj narobe.«

»Nehaj že,« je rekla vroče. »Dal si mi več kot kdorkoli.«

Vedel je, da je ni prepričal, temveč da bo čakala in prežala nanj, kakor so čakale tudi druge, kdaj se ji bo do kraja predal. To ni bila samo ljubica, ki ga je tako vabeče gledala, temveč tudi njegova nasprotnica, ki bi jo zaradi tega moral pravzaprav sovražiti, ko bi ne bil prepričan, da bo čakala zaman. To ga je zdaj celo zabavalo, ta misel, da bi se je moral bati in vendar ne. Torej je spet legel k nji, k toplini

zabljubljenе ženske, in ji je celo pozneje, ko je bila steklenica poleg zofe že skoraj prazna in je atelje zagrinjal mrak, v prijetni utrujenosti, ki je vabila k pogovoru med spanjem in bedenjem, začel praviti o sebi, kot bi sam pri sebi obujal skoraj že pozabljene, toda nikdar do kraja izgubljene spomine, medtem ko so njene oči tiho, obožujoče gorele v temi, kakor bi mislila, da ga bo mogla z napetim poslušanjem še bolj sprejeti vase in še trdneje privezati — kakor da je to spet ena njenih zmag.

Govoreč v mraku ženski, ki je bila pravkar njegova, telesno pomirjen, toda z večjim občutkom samote in praznine v duši kakor pred tem, ko jo je ljubil, je strmel predse, kakor bi gledal nazaj, naslanjajoč glavo na steno za seboj, objemajoč skrčena kolena z rokami, ki zdaj mirujejo, toda samo za trenutek, ker bodo precej nato morale spremeljati njegove besede. Ustvarjene so, da oblikujejo in vtisnejo vsemu svojo črto in pomen. Marina jih je gledala kot začarana, močne, robate roke človeka iz ljudstva, trde in nabite s silo, zmožne hoteti in čustvovati celo tedaj, kadar ostaja srce hladno, zmožne božati žensko po laseh in ljubeče slediti oblikam njenega telesa, kakor da jih hočejo znova po svoje ustvariti, nato pa jo trezno, brez obžalovanja zapustiti.

Jože Lenart se je rodil kot sin tako revne bajtarske družine, da ni bilo za vsa njihova lačna usta nikoli niti suhega kruha dovolj. Mati, prezgodaj postarana in izčrpana, toda do smrti nepremagana, z brez-zobimi usti bridko nasmejana ženica, je morala hlebec zaklepati in ga odmerjati otrokom po tankih rezinah kot mačeha iz pravljice. Poleg očeta in matere se je sčasoma nabralo v Lenartovi koči kar devet otrok, ki se ležali po dva ali trije na skupnih ležiščih, in najstarejši, Jože, ni imel nikoli niti toliko prostora zase, da bi bil lahko vsaj sanjal. Šele ko se je po trdih prestradanih letih vrnil domov z diplomo slikarske akademije v žepu, toda brez sredstev ali upanja, da bo dobil službo (njegova nesreča je bila, da je bil zmeraj preveč svobodoljuben, nikoli ne za črne ne za bele), si je smel na podstrešju bajte urediti lastno sobo, ki ni bila soba, temveč samo z gredami podprt poševen prostor z veliko lino, po katerem so se sprehajale podgane, ki bi bile ponoči obiskovale tudi njega na borni postelji, ko si ne bi bil zbil iz neobdelanih desk zaboja z ravno toliko širokimi špranjami, da se ni pod njim zadušil. S tem se je vsako noč pokrtil in zavaroval pred golaznijo.

Ali je prav to tapkanje in beganje pošastnih urnih nožic po pokrovu njegovega sna, krvoločnost drobnih vampirjev, ki ne morejo do skrite žrtve, zbudilo v njem strah pred jezo demonov, ki ga je potem vse dni preganjal, ali pa je ta strah izviral še iz časov, davnejših, kot

jih more pomniti otrok, ki se je lovil po gozdu za Lenartovo kočo med praprotjo, gobami in žuželkami, ki so imele v pradavnini velikost in podobo zmajev? Toda temačni gozd ne skriva v sebi samo strahov, temveč tudi sončno jaso, sredi katere stoji cerkev z nadnaravno veliko podobo svetega Krištofa, naslikanega na prisojno zunanjo steno cerkve, kako korači čez reko, pravzaprav morje z razburkanimi valovi, po katerih se zibljejo ladje z razpetimi jadri in ljubke device z ribjimi repi, ponujajoč belino svojih okroglih prsi soncu in željnim dečkovim očem. Še nikoli ni videl morja, golih devic, ladij in daljnih pristanišč. To je bilo zanj neko izhodišče.

Komaj je znal deček držati v roki svinčnik ali kos oglja, je poskušal kaj narisati na vsako golo steno. Največkrat le nekaj potez, ki so samo njemu pomenile mogočnega svetnika, zmagovalca razburkanih valov. Njegov nekoliko nedoločni sen je bil, da bo, ko bo odrastel, lahko krasil cerkve s tako nezemeljsko lepimi podobami, kakor je nekaj časa menil o svetem Krištofu, da je lep z velikanskimi boljšečimi očmi, rdečkastim nabuhlim obrazom in brado patriarha. Vadil se je. Papir je bil seveda drag in tudi svinčnik, toda risati s palico v pesek, to je bilo zastoj, ali s palcem boste noge v blato, to je bilo posebno prijetno, ker te je pri tem ščegetal v prste mehki glen. Žalostno je samo to, da pridejo za tvojo nogo druge, ki umetnino pohodijo in jo spet zravnajo z blatom, iz katerega je nastala, kakor se tudi tvoja upanja, sprva tako otroško verna, pod pritiskom neprestane revščine sčasoma vendarle obrabijo in pogreznejo vanjo kakor v močvirje.

Toda še zmerom se bojuješ dalje, čeprav obupan in plen svojih strahov, sredi sovražnega sveta, ki ga moraš raziskovati dalje, se z vsemi čuti vrtati v njegovo bistvo, ves prevzet od skrivnosti nastajanja, ki ga opazuješ okoli sebe z zavzetim čudenjem, v samem sebi pa z gnusom in odporom, zakaj deček si še in ne razumeš, da že moraš biti moški. Reven in neveden v temni čumnati, kjer se med smrčanjem starega Lenarta prikazujejo v temi biserna telesa Krištofovih siren z rajskimi jabolki okroglih drobnih prsi in kjer po trenutkih nehotene omame, ki ti jo slika nedovoljena domišljija, ležiš potem ves potrč, tresoč se od sramu nad samim seboj, medtem ko poslušáš očetov glas, ki godrnja v spanju: »In kokoši, Jezus, ste zaprli kokoši v kurnik? In je kdo dal jesti zajcem? Paglavci hudičevi...«

Ko je študiral na akademiji v tujem mestu, je stanoval v baraki, kjer so nekoč prebivali vojni ujetniki, hrano pa je dobival na ginekološki kliniki, ker jim je tam risal na čudovit bel papir, ki ga je ob prvi priložnosti ukradel nekaj tudi zase, v špirit potopljene plodove

vseh velikosti — to je torej tista skrivnost življenja in ljubezni! — risal z odporom, z jezo ogoljufanega in s še zmerom lačnim želodcem, čuteč življenje v vsem njegovem zlu in revni. In tudi ljubezen ni bila zanj, ženskam se je zdel smešen, ker je bil tako suh, tako ubog in prestrašen v svoji oguljeni prekratki obleki, pri vsem ognju, ki mu je še zmerom plamenel v žilah in ga gnal dalje, da ni odnehal, temveč je s stisnjenimi zobmi in pestmi končal študij, misleč, da bo zdaj vendarle gospod, pa je bil še zmerom nič, brez zaslužka, v breme revnim staršem, namesto da bi jih podpiral.

To so bili najbolj črni dnevi, meseci in leta, v stalnem boju z obupom, na robu samomora. Potem so počasi, kakor po čudežu, in vendar zmeraj tako, kakor bi se obotavljali in ne hoteli biti njegovi, prišli prvi uspehi. Celo denarja je imel nenadoma dovolj in nekakšno slavo — in to je privabilo tudi ženske. Zdaj bi lahko mirno živel in delal, toda predolgo je trajalo, izgubil je zaupanje do ljudi in sveta.

Neka sila, o kateri zdaj že misli, da je zla, ne dobra, ga sicer še zmerom žene dalje, da se bojuje sam s seboj in z materijo, toda v zdaj prekleti samoti svojega slikanja, o katerem je nekoč mislil, da je blaženstvo. Vendar to ni sreča: ne poznati nikoli ne miru ne počitka. Nič ga ne more zadovoljiti in kadarkoli se mu cilj približa, se mu tudi že umakne. Tako je, kakor bi se hotel bog zveličati v svetu, ki si ga sproti sam ustvarja, toda namesto zveličanja se mu venomer reži v obraz pogubljenje.

Zunaj je dež ponehal in v molku, ki je zavladal v ateljeju, ko je Lenart utihnil, je bilo slišati le redke kaplje, kako neenakomerno padajo z drevja. Padale so, kakor bi kdo s slabotnim brenkanjem prebiral strune na kitari. Zdaj tišja zdaj glasnejša melodija. Akordi ženske ljubezni. Toda samo zase hočejo ženske nekaj od njega, dajejo se mu, da bi se ga čim bolj oklenile, in ni jim mar, če se v njihovem objemu njegova duša zvija sama v smrtni tesnobi. In tako je ležal tam nepremično, s srcem, polnim znane groze, še zmerom sam, čeprav je stiskal Marinino roko v svoji. In vendar nobena ne ve, kako silno hrepeni po tem, da bi se pri kateri izmed njih odpočil ali se do kraja uničil.

»Bojim se, da moram zdaj vendarle domov,« je vzdihnila.

»No, in ali boš jutri zvečer spet prišla?« je rekel prisiljeno živahno.

»Ob isti uri?«

»Kadar hočeš.«

»Če bova še živa, seveda. Ne smeš pozabiti, da je izbruhnila vojna.«

»Pozabila sem,« je rekla vroče Marina.

In res je ves mesec april tistega usodnega leta preživela kot sanje, ki jim je sledila zvečer, toliko da se je začel na njeno pričakovanje spuščati mrak, ob počasnozelenem toku reke do Lenartovega ateljeja, vklenjenega, kakor se ji je zdelo, v sladki mameči klic grlic s sosednjega vrta in v njene želje, ki so hotele čas ustaviti ali ga vsaj pregnati iz raja.

Medtem je, kakor vsi v družini, žalovala za stricem, toda žalovala je neka druga, ne tista mlada žena, ki je živela med njimi samo na videz, v resnici pa je prebivala v svetu, kjer je bilo videti, da je nedosegljivo doseženo.

Mesto s hišami, ki so imele zaradi zgodnje zatemnitve zastrta okna, je ni motilo z radovednimi pogledi na njeni poti. Postajalo je neresnično v mehkem vencu pomladnega zelenja pod blagim svodom temnečega neba, pod katerim je trda tvar izginjala v čarovniji večerne luči in so se z njo vred raztapljali tudi zunanji dogodki, razpad države, okupacija, žaljivi tuji razglasi po zidovih, vsiljivi zvoki tujega jezika, zmagovita godba italijanskih grenadirjev na pohodu po mestnih ulicah, ponižujoče vdanostne izjave domačih veljakov tujim oblastem, vse, kar bi sicer moralo prinašati tudi Marini razburjenje in sramoto.

Toda ona je bila neranljiva.

Gibala se je, kot bi jo nosil na svojih perutih pomladni veter visoko nad zemljo, kot leti v prostost dolgo ujeta ptica, čuteč z nekakšno obsedenostjo samo radost telesnega obstoja, uživajoč čutnost do nadčutnih višin, kjer se telesnost že spreminja v duhovnost neke nove skrajne občutljivosti, ki pa je neobčutljiva do vsega, kar bi utegnilo motiti njen enkratni svet.

Zdaj je Lenarta že dobro poznala. Vedela je, kako je nezaupljiv in sam, kako dostikrat navidezno brez razloga trpi in je potem tudi do nje krut in surov, da mora trpeti tudi ona, toda kmalu potem mu postane tega žal, dober je z njo in ji, čeprav nerad, priznava, da mu je potrebna, trudeč se, da ji ne bi preveč pokazal, kako rad jo ima. Vsekakor je imel svoje posebne predsodke, ki mu jih ni poskušala spodbijati, ker se je bala, vedoč, kako bolešno je zaverovan v svojo osebno svobodo, da bi ga lahko sicer izgubila. V strastnem prizadevanju, da bi si ga le osvojila, se mu je popolnoma podrejala, prihajala k njemu, kadar je hotel, čakala doma, kadar je izjavil, da nekaj dni nima časa zanjo. In čeprav je tu pa tam ni želel videti, ji je vseeno posvečal zelo veliko svojega časa, tako, da jo je pot spet in spet vodila v začarano pokrajino, ki ne priznava nobene druge resničnosti mimo svoje, v objem noči, mrmrajoče svojo večno pesem nad tolmunom, v katerem si padli angel, gospodar rojstva in smrti, ogleduje svoj

temni obraz. Pesem, ki naju zaziblje, je omotično mislila Marina, v najin nič, ki je vse, in v najin nikdar več, ki je za zmerom, v najino praznoto, iz katere človek spet vstaja sredi novega vesolja, sanjsko-srečen v ognju mladega rastočega meseca, v čudežu tvoje nedolžne pregrešnosti, o ljubezen, ki pošiljaš svoj vonj iznad grenkega duha prelite krvi in dušiš s svojo tiho melodijo surovi trušč vojne, o pomlad, o ljubezen, ostani pri meni!

Toda pomlad je skoraj neopazno minila.

In čeprav je Marina gledala mlado žensko, svojo dvojnico — ubogo Katico — ki je čez dan poskušala živeti, kakor je pač vedela in znala, v mračni in hladni hiši Kazimira Ravna in urejati, kolikor je pač šlo, brezupno zamotane razmere, v katerih se je zdaj, ko ni bilo več strica senatorja in njegove velikodušne pomoči, znašla njihova družina, čeprav jo je gledala z neprizadetimi in celo nekoliko naveličanimi očmi kot ne posebno zanimivo revno sorodnico, se je morala malo po malo vendarle zavedeti, da to ni nihče drug kot ona sama, Marina.

Proti koncu aprila ji je pošel denar, kar ga je imela še sama prihranjenega in kar ga ji je nazadnje dal stric. Vsa njena vzgoja je bila taka, da je treba čislati denar za nekaj manjvrednega. Sramotno je sicer, če ga nimaš, vendar bi bilo za odlično damo prav tako sramotno, če bi temu posvečala preveč misli in skrbi. Seveda je bilo denar lahko prezirati, dokler si ga imel na pretek. Toda zdaj je bilo treba plačati izdatke za gospodinjstvo, zdravnika, nuno, zdravila in dati nekaj malega stari materi za njene mesečne drobne potrebe, kakor je bila vajena, hkrati pa sta se čedalje glasneje oglašali tudi Lola in Marinina mati, ki sicer ni prišla sama, a je poslala k hčerki svojega prijatelja terjat obljubljeno. In Marina je, namesto da bi bila obe zavrnila, kakor je vedela, da ima vso pravico, na vsem lepem pokazala, da je popolnoma brez moči (vsa njena moč je odhajala zvečer k Lenartu, kamor njena nesrečna dvojnica, uboga Katica s ponižujočimi gmotnimi težavami, ni smela nikoli stopiti). Torej je zbrala ves svoj nakit, govoreč si, da bi bila morala to že davno storiti, razen granatne ogrlice, ki je obvisela kot talisman v ateljeju, in ga odnesla k mlademu Lettnerju. Plačal ji je, kakor se ji je zdelo, nenavadno spodobno ceno. Toda resnica je bila, da so se ljudje poskušali odkrižati čedalje manj vrednega papirja in ga zamenjati za zlato in druge vrednosti, tako da dragocenosti ni bilo težko spraviti v denar.

Najprej je izplačala Lolo, zavedajoč se, da je to najmanjša postavka v njenem proračunu, sporočajoč ji v pismu, da nima zdaj ničesar več pričakovati ne od nje ne od njihove družine. Potem je odnesla večjo vsoto na materin naslov — Bella je še zmerom stanovala v hiši

na Stari ulici 19 — tolažeč se v srečo, da bo imela zdaj vsaj nekaj časa mir pred njo in njenim prijateljem, čuteč z grozo, ki je bila polna sramu, kako se najbolj boji tega, da se bo morala spet pustiti svoji materi poljubljeni in objemati, skratka, da bo morala priznavati sama sebi tudi telesno, da je njena hčerka. Vedela je, da je tako čustvovanje popačeno, in si je potem kar oddahnila, ko ponovno srečanje z materjo vendarle ni bilo tako hudo.

Bella jo je samo zelo lahno poljubila na lice in jo prosila, naj sede, da jima bo skuhala nekaj črne kave, kavo lahko popije, kakor je povedala med smehom, neomejene količine. Namerilo se je, da je bila z Bepijem ravno sprta in ga je v njegovi odsotnosti obsipala z množico smešnih in pravzaprav zabavnih očitkov, mahajoč medtem po zraku s kuhalnico, s katero je obračala v ponvi na kuhalniku kavo, stoječ razkoračeno na svojih shojenih šolnih, pripovedujoč Marini kratkočasne in žalostne prigodice iz svojega teatarskega življenja, z neko prebrisano šegavostjo, ki je bila hčeri sicer tuja, a ji je mater po človeški plati nekam približala. Lenart ji je bil dejal, da je materi krivična, to je tudi sama sebi očitala, torej se je trudila, da bi našla pot do nje, in vendar je ostala med njima še zmerom stena, ko se je od matere poslovila z opravičilom, da ne bo mogla tako kmalu spet priti, ker jo zadržujeta delo v bolnišnici in skrb, ki jo mora posvečati še zmerom bolnemu očetu.

Toda resnica je bila, da je bila Marina zdaj popolnoma nezmožna opravljati kakršnokoli delo: nekaj dni po tistem, ko se je pričela ob večerih shajati z Lenartom, je pač še hodila na kirurgijo in tam opravljala mehanično, skoraj kakor bi bila mesečna, vse drobne in nezanimive naloge, ki jih je dobivala in so se ji še pred kratkim zdele tako zanimive in pomembne, ker so ji kazale pot k nekim večjim, odrešujočim ciljem. Zdaj pa je bila tudi do tega tako ravnodušna, kakor je ravnodušno in neprizadeto preživljala vse ure zunaj svojega začaranega sveta, dokler ni nazadnje kratko malo prenehala hoditi v bolnišnico, iz katere so bili ob izbruhu vojne tako in tako poslani domov skoraj vse bolnike. Niti opravičila se ni, zavedajoč se, da je tam ne bo nihče pogrešal.

In kar zadeva očetovo nego, je skrbela zanj nuna. Tati bi sploh ne hotel, da bi Marina opravljala pri njem vsa tista dela bolniške strežbe, ki so v zvezi z mučnimi intimnimi nadrobnostmi; to je lahko delala pri docela tujih bolnikih v bolnišnici, pri njem pa ne, ker bi se jima še zdaj zdelo nekam nespodobno priznavati v razmerju hčere do očeta, da ima on sploh telo z vsemi človeškimi slabostmi. Mimo tega se je bolnik tako nenavadno popravil, da je že lahko vstal in počasi hodil,

opr t ob palico in ob sestro, in, kadar je bilo lepo vreme, pridrsal tudi na vrt in obsedel tam v senci, zroč v cvetoče veje, kako se pregibljejo v vetru, očitno brez vsake želje ali zanimanja za ves svet, celo to mu je bilo precej vseeno, ali je Marina, ki je vsak dan po več ur presedela pri njem, v njegovi bližini ali ne.

Tistega večera se je spet bližala njena ura in Marina se je že odpravljala iz hiše, ko je prišla k nji hišna, ki je, odkar so odpeljali Mare v umobolnico, opravljala vsa dela v hiši in je zaradi tega že večkrat zagrozila, da bo odpovedala službo; po vsem videzu je to nameravala prav zdaj storiti, zakaj videti je bila nenavadno razburjena, potem pa vseeno ni rekla drugega kot: »Obisk!«

Marina je hotela reči, da je ni doma, kar se vrata za hišno počasi odpro, vendar sprva ni bilo videti nikogar, kot da je vstopil duh, podobno kot na prvi dan vojne, ko je bila tukaj v sprejemnici s Tanjo in mami. Precej nato je bilo slišati iz predsobe nekoga, ki si je mučno, razburjeno odkašljaj, in slišati korak, počasni, slovesni korak nečesa usodnega. Marina se je obrnila proti vratom s prepadenim obrazom. Ne, to ni bil navaden obisk, ki bi ga mogla zavriniti, ker se ji mudi k ljubčku — bil je njen stric senator, ki ga je vsa družina že skoraj mesec dni imela za mrtvega in je Marina zaradi svojega posebnega čustvenega stanja žalovala manj za njim, kakor bi bila sicer.

Prišel je še bolj suh, kakor ga je imela v spominu, v črni, s krznom podloženi zimski suknji, ves sključen in oslabeled, toda s prisiljeno živahnim nasmeškom na bledih ustnicah, z nenavadno ginjenim obrazom, ki je bil, bodisi da je bil obraz živega človeka ali mrtveca, mrliško bled in shujšan do samih kosti, na katere se mu je lepila bolešno napeta, skoraj prozorna koža. Toda čeprav je bil njegov obraz tako strašno izmozgan in spremenjen, so bile njegove oči zelo žive in so govorile Marini, da ni mrlič, ki je vstal iz groba, temveč njen stric in dobrotnik. Kar se ni posrečilo njenemu duševno odsotnemu očetu, je dosegel zdaj stričev pretreseni pogled. Predrl je njen začarani oklep in začutila je očitek, ki ga ni bilo v tem pogledu, temveč je bil v njeni duši — očitek, da je v svoji omamljenosti lahko popolnoma pozabljala na ves ostali svet.

»Marina!« je s krhajočim se glasom zaklical senator in razširil roke.

»Ti...? Striček, ti?« je zajecljala Marina in ga krčevito objela. Kako slaboten je vendar, kako se mu šibijo noge, čimprej mora sestiti! Torej ga je, tresoč se tudi sama po vsem telesu, odpeljala do prvega naslanjača, ga posadila tja in se vrgla poleg njega na kolena, poljublajoč mu uboge shujšane roke.

»In mami? In Mirko?« jo je vpraševal z nekakšnim strahom.

»Pri nas je vse v redu. Mami je zdrava in tati je spet shodil,« je hlipala v njegove roke.

»No, to je dobro, dobro,« je mrmraje govoril, božajoč jo po laseh. »In pri meni doma? Ružena? Tanja?«

Vzdignila je od solza obliti obraz in se mu začudeno zazrla v oči.

»Kako? Ti še nisi bil doma?«

»Ne... nekam strah me je bilo. Hotel sem najprej pri vas izvedeti, kako je z mojimi, in mimo tega tudi prositi tebe, da ju počasi in obzirno pripraviš na mojo vrnitev, ker je Ružena, kakor se bojim, hudo bolna in bi ji utegnilo škoditi nenadno razburjenje in tudi veselje.«

Veselje! je pomislila Marina, spominjajoč se, kako hitro, skoraj žaljivo se je Ružena sprijaznila z domnevno moževo smrtjo. Kar zaživel je spet in skoraj okrevala od samega vznemirjenja, ko si je naročala žalno črnino po najnovejši modi, medtem ko je ubogo Tanjo novica o očetovi smrti malone ubila in je bila šele čez teden dni toliko pri sebi, da je lahko prišla k Marini na zaupen pogovor, med katerim je, tresoč se od sramu, nekako izdabila, da je njen oče menda poskrbel tudi za Marino in svojo mater v oporoki, da pa je bilo v noči po njegovi smrti v njegovo miznico vlomljeno in je poleg denarja in drugih listin izginila tudi oporoka. Zdaj je ona, Tanja, dedinja po senatorju, toda ker še ni polnoletna, ji njegovo premoženje še ni na voljo, temveč ima vse v rokah njena mati. Toda Tanja ji sveto prisega, da bo, brž ko bo dopolnila 21 let, vse očetovo premoženje razdelila med njegove najbližje sorodnike, ker hoče od njegovega premoženja obdržati samo toliko, kolikor je nujno potrebno Ruženi za obstanek. Tanja je govorila tako zmedeno, tako je jecljala in se tako tresla, da je Marina komaj razumela, kaj ji hoče povedati, vrhu tega se ji je vse to govoričenje o premoženju zdelo precej nesmiselno, saj je zdaj vojna, v kateri pojde tako in tako vse pozlù. Marina sploh ni hotela in tudi ni mogla misliti na prihodnost. Živela je v sedanjosti; ko bo porabila denar, ki ga je dobila za nakit, bo pač prodala še perzijske preproge in srebrnino. Denar jo je zanimal samo toliko, kolikor ji je pomagal odvracati od nje vse tisto, kar bi utegnilo motiti njeno drugo in, kakor se ji je zdelo, edino resnično življenje.

»Da, seveda,« je rekla stricu odsotno, ker se je zdajci z novo silo domislila, da bi že morala biti na poti proti Lenartovemu ateljeju.

»In še nekaj drugega me je pripeljalo najprej k vam, pravzaprav k tebi,« je spet z nekakšnim strahom rekel senator. Za trenutek je zamižal, kakor bi hotel pregnati neljubo podobo, nato spet široko odprl oči in se zazrl vanjo resno in strogo, toda to ni bila strogost do Marine,

kakor bi bila mogoče lahko mislila, temveč do samega sebe, do lastne slabosti, zaradi katere ga je hotel izdati glas.

»Gre za človeka, ki me je verjetno rešil, ker me je pripeljal domov, toda za ceno lastnega zdravja. Vso pot sva mislila oba, on in jaz, da bo njegova prva pot k tebi, toda njegova prva pot je držala v bolnišnico, kamor sem šel seveda tudi jaz z njim.«

»Kako? Kaj? Koga misliš?« je zajecljala Marina in počasi vstala.

»Mislim Igorja,« je rekel z zamolklim glasom senator. »Zelo slabo je z njim. Zdaj ga operirajo, toda preden sem se poslovil od njega, je bil še tako obziren, da me je poprosil, naj ti ne povem ničesar o njegovem stanju. Tega mu seveda nisem obljubil, temveč sem ti prišel povedat, da moraš čimprej k njemu.«

»Mogoče že jutri?« je z bledim ustnicami rekla Marina.

Senator jo je začudeno pogledal. »Ne, tako dolgo ne moreš odlašati. Zdaj te najbolj potrebuje,« ji je spet odvrnil s tisto strogostjo, ki jo je bila že prej opazila na njem. »Zunaj čaka avto, ki me je pripeljal sem. Brž obleci plašč, medtem ko jaz pozdravim mamico in Mirka! Potem se odpeljeva do naših, da me najaviš, po tistem pa te pošljem naravnost v bolnišnico.«

Marina ni več ugovarjala. Samo težko je dihala. »Toda tudi mami bo treba obzirno pripraviti. Ona misli... mi vsi smo namreč mislili, da si...«

»Mrtev?« je rekel senator z nekoliko ironičnim nasmeškom. »Vem, to so mi povedali že v bolnišnici.«

Toda Kazimir je že dremal, zato je senator odložil snidenje z njim za jutrišnji dan, tembolj ker je bilo srečanje matere s sinom, čeprav jo je Marina pripravila na to kolikor mogoče obzirno, tako pretresljivo in burno, da se nikakor ni mogel odtrgati iz njenega objema in je bilo, ko se mu jo je posrečilo toliko pomiriti, da ga je pustila oditi, že pozna ura, skrajni čas, da sedeta z Marino v avto in se odpeljeta proti senatorjevi vili. In ves ta čas, ko sta se peljala, je mislila Marina: Mogoče me Lenart še čaka, mogoče bo še tam, ko se bom vračala iz bolnišnice, samo da opravim do policijske ure...

Senator je velel ustaviti avto kar pred pločnikom zunaj kovanih vrat, ki so držala na vrt; hotel je vzbuditi kar najmanj pozornosti, torej se ni smel pripeljati pred samo hišo. S svojim ključem je odklenil vrtna vrata in nato sta se z Marino kradoma, kot dva tata, splazila do velikih hišnih vrat. Tudi ta je odklenil in se potem, spet težko loveč sapo, naslonil ob steno v zapuščeni temni veži.

»Zdaj pa steci gor, otrok moj!« je zašepetal Marini. »Steci in mi pripelji moji ženski!«

Zgodba o Penelopi, je premišljevala Marina, ko se je počasneje, kakor je morda želel stric, vzpenjala po širokih stopnicah, pokritih z žametno preprogo, ki je obzirno vsrkavala šum njenih korakov. O Penelopi, ki je zvesto čakala, da se vrne Odisej, toda ta ga že zdavnaj ne čaka več... In vprašujoč se, ali stric svojo ženo še zmerom ljubi, ali jo je sploh kdaj ljubil tako, kot ljubi ona, Marina, Lenarta, se je približala vratom tetine sobe, za katerimi je bilo slišati njen glas, in potrkala.

Zdaj je bila tukaj prvič po kratkem sožalnem obisku, ki ga je opravila s staro materjo in s tetko Heleno in po katerem je, toliko da je izrekla nekaj banalno sočutnih besed, zbežala iz hiše, boječ se, da je ne bi Ružena vpričo vseh napadla zaradi listin, ki jih ji spet ni prinesla, ker so bile še zmerom v Lenartovem ateljeju, spravljene na dnu enega njegovih predalov pod starimi risbami. Pričakovala je tudi, da jo bo teta poklicala zaradi tega na odgovor vsaj po telefonu, toda bodisi da je bila zdaj Ružena preveč zaposlena z drugimi stvarmi ali da je ti spisi v novih spremenjenih okoliščinah niso več tako zanimali — ni se oglasila. In kakor je bilo videti, da je pozabila ona na to, tako je pozabila tudi Marina, kot na vse drugo, tudi na obljubo, ki jo je dala stricu. Toda medtem ko je stala za vrati tetine sobe, izza katerih je bilo slišati Ruženin rezki glas, se ji je oglasila slaba vest, obšel jo je podoben strah, kakršnega je čutila še kot otrok, kadar ni izpolnila kake Ruženine zahteve in je vedela, da bo zaradi tega tepena.

Odprla je vrata, ker ni menda nihče slišal njenega trkanja in ni mogla več čakati. Mati in hči sta si stali nasproti z vzdignjenimi rokami, kakor da sta se pravkar hoteli druga druge telesno lotiti, a ju je zmotil njen prihod in sta hkrati kakor na povelje obrnilj k vratom oči, da bi videli, kdo vdira v njuno intimnost, o kateri ne bi bilo mogoče trditi, da je tiha, zakaj Ružena je bila že vsa zaripla od kričanja.

»A, Marina, ti si!« je zaklicala. »Ravno prav. Samo tebe smo še potrebovali tukaj. Da, pridi bliže, da boš slišala, kako me moja lastna hči dolži, da sem vlomilka in tatica! Moja hči, ki sem samo zanjo živela in trpela!«

»Mama, tega nisem nikdar rekla,« je s svojim zamolklim glasom rekla Tanja, v popolni črnini brez bleska podobnejša bolj kakor kdaj nesrečni mladi nuni, tako shirana, komaj še telesna, da je bilo videti, kot da se bo s svojimi očitajočimi velikanskimi očmi zdaj zdaj poslovila od sveta.

»Mogoče nisi rekla, mislila pa si,« je rekla Ružena, z očmi, ki so se zlovešče bliskale kot njena ogrlica iz gladkih črnih oniksov, v okusnem soglasju s črnimi uhani, zapestnico in velikim prstanom (vse

platina in oniks, edina in zadnja garnitura te vrste, ki so jo še imeli pri Lettnerju), oblečena prav tako kot Tanja v popolno črnino naj-tanjšega krepa (po kraljevi smrti je tudi kraljica hodila v tako valu-jočem tragično nabranem krepu, le da seveda ni imela tako lepe postave kot ona, Ružena), s še vedno rumenim in bolnim, toda skrbno naličenim obrazom. (Penelopa, je pomislila Marina, ki ne misli od-ganjati snubcev.) »Mislila si, da sem nasilno odprla ali dala odpreti predal v pisalni mizi tvojega nesrečnega očeta, mojega ubogega, edi-nega, ljubljeneža...«

»To je laž!« je nenadoma kakor iz uma kriknila Tanja.

»Da, laž je, da sem jaz odprla tisti prekleti predal!«

»Ne, laž je, da si kdaj ljubila svojega moža,« je hripavo rekla Tanja, kakor da je zdaj končno prestopila mejo med dovoljenim in nedovoljenim.

»Nasilno odprla predal in vzela iz njega oporoko, po kateri naj bi bili poleg nje in mene dedinji tudi ti in Franjeva mati!« je vreščče nadaljevala Ružena, zasipajoč Marino z bliski iz rumenih oči.

»Zadnje besede, ki jih je spregovoril z menoj po telefonu, so ve-ljale oporoki v predalu,« je še vedno tako hripavo, s tako tujim glasom, kakor da govori nekdo drug iz nje, rekla Tanja.

»Kdo?« je zavpila Ružena.

»On.«

»Tvoj oče! Da, bil je tvoj oče! Ali si upaš reči, da ni bil?«

»Mama! Kako dolgo me še hočeš mučiti? Dan za dnem, dan za dnem, odkar... Jaz tega ne prenesem več!« je zavpila Tanja.

»Ha! Ti tega ne preneseš več? In jaz?« jo je vreščče vprašala Ružena. »Poleg žalosti za njim...«

»Ves čas si ga zvito goljufala, njega kot vse druge, in namesto da bi se vsaj po njegovi smrti zgrozila sama nad seboj,« je težko sopeč nadaljevala Tanja, zroč v mater s prav takim sovraštvom, s kakršnim je Ružena gledala njo, prvič v življenju podobna s svojim spačenim obrazom Ruženi v trenutkih njene besnosti, »namesto da bi dala tistim, ki imajo do njegovega premoženja večjo pravico kot jaz, vsaj toliko, kolikor je sam določil, hočeš nadaljevati svoje nečastno...«

Udarec, s katerim je zadela Ružena hčerko po ustih, je bil tako silovit, da bi se bila Tanja zamajala in padla, ko bi je ne bila prestregla Marina z obupnim občutkom, da je tudi njo potegnil vase vrtinec njunega brezizhodnega sovraštva.

»Kaj vendar delaš, teta! Ali ne veš, kdo je spodaj? V veži vaju čaka...«

»Pa ne da bi jo hotela braniti, mrho, seveda, dogovorili sta se, kako mi bosta izpulili njegov denar! Dedinji! Dedinja Marina in dedinja Tanja! Toda edina prava dedinja sem jaz in držim, kar imam. Ne, ljubici moji, tega mi niti antikrist ne vzame, predolgo sem čakala, predolgih sedemindvajset let prekletega zakona, in zdaj sem končno svobodna, lahko bom uživala njegov denar, ne da mi bi bilo treba prenašati njegovo ogabno...«

»Teta, kaj govoriš! Vrnil se je!« je tresoč se od groze zavpila Marina.

Toda očitno je nista slišali ne Ružena ne njena hčerka, zakaj Tanja se ji je izvila iz rok in planila nad mater z iztegnjenimi rokami, kakor da ji hoče vrniti udarec, toda tresoče se roke so ji samo omahovale po zraku.

»Njegovo ogabno slinasto ljubezen,« je vpila Ružena dalje z največjim užitek. »Da, da, tudi zaradi tebe sem ga morala tako dolgo prenašati, tudi zato, da si ti...«

»Utihni, mama!«

»Da si ti namesto njegovih sorodnikov, tudi namesto tele tukaj...«

»Nočeš utihniti? Torej vedi, da boš kmalu umrla! To mi je povedal tvoj zdravnik!«

»Ne, Tanja, ne,« je še zahlipala Marina, toda bilo je prepozno, vse tri ženske v sobi so vedele, da je prepozno.

Zadeta kakor od smrtnega strela, ki ga je sprožila vanjo lastna hči, se je Ružena vzbela kvišku, vrgla roke nad glavo in se zamajala, kakor da se bo zavrtela okrog lastne osi, toda sredi obrata je obstala in se spustila na kolena, brez moči, čeprav se je hotela pobrati, da bi udarila nazaj z enakim orožjem. Tista velikanska neizprosna stvar, njena bližnja smrt, na katero ni doslej, čeprav je bila hudo bolna, še nikoli popolnoma resno pomislila, ji je vzela sapo, in samo zazibala je glavo nad nečim, kar je ležalo nevidno in strašno na tleh, v prezgodnji krsti, in zaječala »Aaa, aaa...«

»Ne, tega nisem hotela!« je med jokom zakričala Tanja. »Marina! Mama! Ali me slišiš, mama? Zlagala sem se. Oh, odpusti, jaz...«

Vendar si Tanja pravzaprav ni želela njenega odpuščanja, ničesar ni želela v tem strašnem trenutku, ko je tisti, njeni naravi tako tuji demon, ki jo je prisilil, da je govorila, kakor bi nikdar ne bila mislila, da bo lahko, spet odšel iz nje in jo pustil tam kakor prazno lupino. Marina jo je držala za rame in suho ihtela, obračajoč se proti vratom, da bi ji ne bilo treba gledati Ružene. Na pragu se je prikazal senator. Očitno mu je predolgo trajalo čakanje v veži in gnan od hrepenjenja po ženi in po hčeri se je, slab kot je bil, splazil gor, stopnico za stop-

nico, oprijemajoč se z rokami stene, šepetajoč mogoče, ne da bi se sam tega zavedal, besede srečne vrnitve, slednjič doma, sredi viharja, ki besni iznad te strehe, mimo teh sten, ki naj bi vklepale vase njegov mir, in tako je stal zdaj med vrati z obrazom, na katerem sta se bojevala radostno vznemirjenje in prepadenost.

»Ružena! Tanja!«

Obrnila je glavo vdove v črnini, žalujoče nad lastno usodo, proti postavi, ki je stala tam vsa siva s črnim ozadjem nerazsvetljenega hodnika za seboj, kakor bi jo obdajal črn pravokotnik pokončnega groba, in v glavo ji je segla misel, doslej tako tuja vsemu njenemu pojmovanju, kot ji je bila vse življenje tuja misel na smrt in na to, da se bo morala posloviti od vsega, kar ima in kar si je tako krvavo prislužila. Njegov duh jo kliče!

»Franta ... Ti — si prišel pome!«

»Ružena!« Njegov glas je bil komaj slišen od razburjenja, ko jo je vabil k sebi z razprtimi rokami.

»Oh, pusti me še živeti, čeprav sem kriva pred teboj, strašno kriva ... Odpusti! Usmili se!« je zaječala, zvijajoč se na tleh, uklanjajoč se mu kot okostnjaku s smrtno koso.

Toda že je bil pri nji in jo je dvigal, kakor je bil slaboten in bolan, z nenavadno močjo, prevzet od čustva, ki mu jo je slikalo spet vso tako, kakršna je bila najlepša v njegovih mladostnih objemih, polagajoč si njeno lahko, strto težo na prsi, ki so bile ta trenutek nenavadno čvrste in zanesljive, objemajoč jo, proseč z očmi prepadeno strmečo Tanjo, naj vendar pristopi in se pusti tudi ona objeti od njegovih zdaj tako močnih rok, podoba srečne družine, je bridko pomislila Marina, ko jih je pustila tam, misleč si, da si bo Ružena kmalu opomogla in mu s svojo običajno spretnostjo kar najbolj naravno in pristržno razložila nenavadni prizor, ki ga je ugledal, ko je stopil v sobo.

Tako je prišla iz hiše in skozi temni molčeči vrt na cesto, kjer jo je še zmerom, kakor je naročil senator, čakal avto, da jo odpelje v bolnišnico k Igorju, kamor je vedela, da po vsem tem, kar se je zgodilo, mora neutegoma oditi, premišljuječ, medtem ko je že sedala v avto, o videzu in resničnosti svojega in vsakega življenja.

Sprejel jo je spet že pozabljeni duh, ki se ti tako zaje v obleko in telo in celo v dušo, in pogled na mrliča, zavitega v rumenkasto rjuho, ki je počival na nosilnici v pritličju, da ga bodo zjutraj ob prvi zori odnesli od tod. Bilo je drobno, še otroško truplo, z majhnim šopkom na prsih, ki ga je tja položila usmiljena sestra, in z brlečo lučko ob znožju. Mogoče je to Zlatka, je prešinilo Marino kot spomin na dekličine prevelike očitajoče oči, tudi njo sem kratko malo zapustila, kot

bi jo bila izdala, je mislila, ko se je vzpenjala po tihih hladnih stopnicah ob rumeno prepleskani steni v prvo nadstropje, toda zdaj se vračam prostovoljno, je nemo šepetala pri sebi, obračajoč se k prvi beli postavi redovnice, ki jo je srečala na zatemnjenem hodniku. Kakor da bi držalo tisto, da imamo prosto voljo...

»Prosim, kje najdem dr. Lovrenčiča? Prišla sem...«

»Vem,« ji je segla v besedo sestra Serafina izpod poškrabljenih belih perutnic mrtvaške ptice.

»Ali je...?«

»Da, bil je operiran. Zdaj se prebuja.«

»Toda, kaj... Kako...? je rekla Marina, nezmožna oblikovati misel ali stavek do kraja.

»Roko se mu morali do komolca amputirati,« je rekla sestra Serafina nenavadno hladno.

»Sestra!«

»Da, nič več ne bo mogel delati pri nas na kirurgiji. In tako rad je...« Nenadoma se je sestrin glas pretrgal in ustnice so ji pričele drgetati, toda v očeh se ji niso nabrale solze; te neznosne oči skoraj krute stare ikone so se samo še povečale. Sestra je čvrsto stisnila ustnice in obraz ji je preletel trd smehlaj, kakor da je v tem njena rešitev.

»Ne jočite, ste razumeli?« je rekla Marini. »Rekla sem vam, da se prebuja, in ko se bo prebudil in vas zagledal, ne smete imeti objokanih oči. Veseli morate biti, da vas bo lahko tudi on vesel. Ko je izvedel, da bo ob roko, je sprva hotel sam sebe končati. Da, komaj smo mu ubranili, da ni storil velikega greha,« je rekla sestra skoraj grozeče.

»Ne bom jokala,« je ubogljivo rekla Marina, toda hkrati jo je posilil obupen jok, čeprav ni jokala toliko zaradi njega kot zaradi sebe, česar se je nadvse osramočeno zavedala, čuteč, kako jo sestra drži za ramena, jo skoraj surovo stresa in ji mrmraje govori, naj bo tiho, tiho — ali mar misli, da je edina ženska na svetu, ki ji je zaradi njega hudo? Zdaj ni zrla vanjo z očmi ikone, temveč z obupanimi očmi ženske, ki ljubi in ni smela tega nikomur izdati, še sama sebi ne, najmanj pa bogu na velikanskem črnem razpelu, pred katerim bi se morala vpricho drugih sester, ko bi si sploh upala pomisliti, da je to res, skrušena obtožiti naglas in prositi sestro prednico, naj jo kaznujejo, kleče prositi v duhu ponižnosti in ljubezni, toda ne take ljubezni, zaradi katere bi morala biti pogubljena.

»Veseli morate biti, razumete? Čutiti mora, da ste srečni, ker se je vrnil in ga spet imate, z roko ali brez nje, razumete, razumete?«

Sestra jo je potisnila na klop, ki je stala na hodniku ob steni, in ji v trenutku, ne da bi jo bila Marina videla, kdaj je odšla in se vrnila k nji, prinesla kozarec z rumenkasto grenko tekočino, ki ga je morala izprazniti na dušek, ker ji ga je sestra neusmiljeno pritisnila na spodnjo ustnico in ji vlila njegovo vsebino med zobe. Nekaj trenutkov, morda še nekaj minut, je Marina sedela tam, dokler se ni nehala tresti, čuteč venomer poleg sebe strogo belo postavo, ki je ni pustila niti misliti, kaj šele govoriti. Nato se je sestrina roka spet dotaknila njenega ramena.

»Zdaj pridite!«

»Dobro,« je spet zelo ubogljivo rekla Marina in vstala. Še zmerom negotovo je sledila sestri v posebno sobico, kjer je ležal Igor. Nobena stvar, je pomislila, nobena stvar bi ne mogla biti tako... Kako? Kako bi ne mogla biti? Toda tega se ni mogla in ni mogla spomniti. Prste sklenjenih rok je stiskala skupaj z vso močjo, prste leve in desne roke. *Katero so njemu...?*

In spet je preteklo nekaj časa, preden se je toliko zbrala, da je stopila od vrat, kjer se je bila ustavila, do bolniške postelje, na kateri je ležal mlad in, kakor se ji je zdelo, neznan mlad človek s shujšanim obrazom pod temnimi lasmi. Levo roko, tisto namreč, kar je od nje ostalo, je imel debelo povito z obvezami. Toda spokojen nasmeh mu igra na še zmerom spečih brezbarvnih ustnicah.

Igor se je zdrznil kakor pod njenim pogledom in počasi odprl oči. Njegove zdaj čisto potemnele oči so se zazrle v njene. Nekaj časa jo je gledal brez misli in brez čustva, očitno je ni precej prepoznal. Nasmehnil se je in ji hotel pomoliti obe roki nasproti. Toda leve roke ne more ganiti, nima je! Njegove oči je zajel preplah, medtem ko se mu je Marina poskušala neomajno smehljati, bojujoč se z grozo in sočutjem v svojem srcu, toda kmalu se ni več trudila, da bi se smehljala, tudi reči ni mogla ničesar.

»Ti si,« je še zmerom omotično zamrmral Igor.

Marina mu je prikimala z vzdihom, ki je zvenel kot ječanje. Stala je tam preplašena in sama, brez moči pred tistim, kar je videla v njegovih očeh. Ta trenutek bi hotela biti slepa.

»Marina! Torej si vendarle prišla.«

Da, Marina, je ječal v nji tanek jokav glas, glas uboge Katicice, ki je tako dolgo ni več poslušala, in zdaj upam, da mu ne boš pobegnila, kakor bi najraje, ampak da se boš vsaj enkrat v svojem življenju spodobno vedla.

»Igor,« je rekla Marina, komaj pregibajoč ustnice, toda razumel jo je.

»Kaj, kakšen sem se vrnil?«

Vrnil? K meni? Seveda k tebi, saj si še zmerom njegova nevesta, je govoril cvileči glasek, podoben cviljenju tepenega psa, njegova ljubica, ki mu je zadnjo noč, preden je odšel, podarila svojo ... Ljubeznen, ljubeznen, Marina, je tožil glasek tepenega psa. Slednjič je vendarle oslepela od solz. Stala je tam in ni ničesar več videla. Nato je slišala iz velike daljave:

»Ne smel bi jim bil pustiti, da so me amputirali. Zame bi bila boljša smrt.«

Toda kakor je bila slepa in odsotna, je vendar še predobro razumela, da zveni v njegovem krhajočem se glasu neka prošnja in vprašanje. Ugovarjati mu moram, se je zavedela, samo molčati ne smem. Spet ga je ugledala z bledim obrazom na blazini — njegove udrte oči, ki jo gledajo, kakor bi jo prosile odpuščanja. Zbrala se je in pričela nekaj govoriti, obrabljene besede tolažbe in spodbude, ki so nji sami zvene le puhlo in prazno, ki pa jih je Igor željno poslušal. Saj bo lahko še toliko storil v svojem poklicu in življenju, ki je še vse pred njim.

»Pred nama,« je rekel. »Razen če me zdaj, ko sem ... če me zdaj več nočeš.«

»Kaj govoriš!« je zaklicala Marina in mu položila roko na čelo. Bilo je hladno in rosno. Ko se je sklonila k njemu, so bile njegove oči polne hvaležnosti in ljubezni. Rahlo ga je poljubila in se mu nasmehnila.

»Zdaj ne smeš več govoriti, odpočiti se moraš, da boš čimprej spet okreval, poglej, sestra Serafina je prišla, vidim, da ti hoče dati injekcijo, torej se za nekaj časa odstranim,« je hitela v upanju, da bo zdaj lahko odšla, čeprav ne več k Lenartu. Samò na zrak moram, je zmedeno mislila, čuteč, kako jo po vsem telesu spreletava zdaj mrzlo zdaj vroče.

»Zaradi tebe se bom potrudil, da bom kmalu spet zdrav, le nič ne joči,« je rekel Igor, zroč vanjo z nežnim pogledom, ki mu ga je poskušala vračati.

»Saj ne jočem,« je rekla Marina in požrla solze.

Sestra Serafina se je sklonila k njemu z druge strani postelje s svojim tihim, njemu tako dobro znanim šumljanjem, ki ga je očitno pomirjalo, zakaj zaprl je oči. To je izrabila Marina, da se je umaknila, sedla na stol poleg postelje in si zakopala obraz v dlani. Okno za njenim hrbtom je bilo zatemnjeno, za njim je bolnišnico in vrt, na katerem so stali paviljoni, reko za vrtom in mesto ob reki že prekrivala črna noč. Mrmrajoča svojo pesem v tolmu, v katerem si padli angel, gospodar rojstva in smrti, ogleduje svoj temni obraz, se je nenadoma spomnila Marina, čuteč, kako se ji nekaj hladnega ovija okrog nog

in života in ji lega na srce. Dokler Igor ne okreva, moram vzdržati pri njem, čeprav se tistemu, kar čutim do Lenarta, ne morem odpovedati, je nemo ihtela skozi sikanje kače, ki ji je ležala na srcu. O pomlad, o ljubezen, je slišala kakor iz velike daljave nekoliko posmehljivi Katičin glas. Tiho je vstala in se hotela neopazno oddaljiti proti vratom, toda Igor jo je poklical.

»Marina, prosim te, ostani pri meni!«

Iz romana »Hiša večera«

NAJ NE UMRE

Pavle Zidar

O kako ranjena,
kako težka je perot
neba
— zadelo je ptiča sinjega.
Kot oglje,
umira
na dnu polja.
Recite mu,
recite naj ne umre!
Še se v mraku
sled njegova oglašča
kakor trava,
ko jo noč zapre.

Naj ne umre!
V očeh mu svetla moč
narašča,
pogled vzdiguje se ko val,
vsak čas
se razbeže oči.
Vsak čas
jih beg bo odgnal.
Ostala bo le senca
— kri.